

Ján Buzalka

Bezpečnosť štátu a bezpečnostný systém

Úvod

Podľa niektorých odborníkov bola v súčasnom období vývinu ľudskej civilizácie započatá taká kvalitatívna zmena, ktorá v podstate značí tretiu vlnu tohto vývinu¹. Dôsledkom tejto zmeny je skutočnosť, že decízna sféra v rôznych oblastiach ľudskej spoločnosti a na jej rôznych stupňoch nadobúda často charakter akejsi tvorivej negácie a musí rešpektovať množstvo nových, prevratných zmien. Možno uviesť napr. také prejavy, ako:

- globalizácia vo všetkých oblastiach života spoločnosti;
- mimoriadny rozvoj informačných technológií;
- turbulentnosť v sociálnej, ekonomickej, politickej i bezpečnostnej sfére;

Na celkový civilizačný rozvoj a prosperitu krajiny má bezprostredný vplyv jej bezpečnosť. Ohrozenia bezpečnosti akéhokoľvek druhu (spoločenské nepokoje, terorizmus, prírodné katastrofy, priemyselné havárie, prípadne medzinárodno-politická nestabilita a zhoršovanie vzťahov so susedmi) majú za následok zhoršovanie životnej úrovne, spoločenských vzťahov aj právneho postavenia obyvateľov a spôsobujú veľké straty.

Zaistenie obrany, ochrany a bezpečnosti obyvateľov, materiálnych a kultúrnych hodnôt a životného prostredia je závislé na ekonomických možnostiach štátu vyjadrených v štátnom rozpočte, pričom však tieto „investície do bezpečnosti“ nie sú dostatočne zreteľné a nemajú vždy bezprostredný efekt. Ako také sú preto niekedy zo strany decíznej sféry ale aj zo strany nezainteresovaných považované za zbytočné a neefektívne, sú to „zbytočne vynaložené investície“. Podľa takejto logiky sú potom na zaistenie bezpečnosti na rôznych úrovniach venované len najnutnejšie rozpočtové prostriedky. Až prípadný vznik a rozmach neočakávanej krízy a ňou zapríčinené škody a straty na ľudských životoch, ale aj materiálnych a kultúrnych hodnotách modifikujú

¹ A. Toffler, H. Tofflerová, *Utváranie novej civilizácie. Politika tretej vlny*, Bratislava 1996, s. 116.

postoje kompetentných a zainteresovaných orgánov a inštitúcií na účelnosť vynakladania rozpočtových prostriedkov na záchranný systém.

Bezpečnosť, bezpečnosť štátu

Do diskusii o základných kategóriách krízového manažmentu nevyhnutne náleží objasnenie kategórie „**bezpečnosť**“². Táto kategória v súčasnosti patrí, spolu s kategóriami **ohrozenie (hrozba), riziko, kríza a nebezpečenstvo**, k najdôležitejším pojmom, (pričom v koncepcii bezpečnostného manažmentu je kategóriou primárnou).

Je možné súhlasiť s názorom, že v najvšeobecnejšej rovine je bezpečnosť ponímaná ako relatívna absencia ohrozenia³.

V niektorých odborných zdrojoch (teórie bezpečnostného manažmentu) je kategória „bezpečnosť“ vymedzovaná aj ako⁴:

- stav systému, v ktorom absenteje ohrozenie z hľadiska jeho existencie, záujmov a hodnôt, resp. jeho charakteristika, napr. istota, ochrana, zabezpečenie, osobná bezpečnosť, bezpečnosť práce, bezpečnosť jazdy, systém kolektívnej bezpečnosti, bezpečnosť štátu;
- súhrn opatrení na zaistenie vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte, na zabezpečenie ľudských práv a slobôd občanov pred pôsobením zločinu, terorizmu, organizovaného násillia a pod., zachovanie demokratických základov štátu, jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc.
- inštitucionálne, ako bezpečnostné orgány, policajné orgány, polícia, policajný úrad a pod.

V bežnej i odbornej praxi sa výraz bezpečnosť len výnimočne (v teórii krízového manažmentu, bezpečnostného manažmentu) používa vo všeobecnej rovine. Častejšie, podľa toho, v ktorom odbornom prostredí sa nachádza, sa vyskytuje s rôznymi špecifickými adjektívami (napr. vojenská bezpečnosť vnútorná bezpečnosť, ekonomická bezpečnosť, informačná bezpečnosť a pod).

V teórii krízového manažmentu je známa tiež definícia pojmu bezpečnosť ako **stav, kedy sú odstránené alebo minimalizované riziká a z nich vyplývajúce možné ohrozenia, ktoré môžu vyústiť do kríz (krízových stavov); bezpečnosť je stav, v ktorom sa daný subjekt necíti byť ohrozený z hľadiska svojej existencie, záujmov a hodnôt**⁵.

V súčasnej odbornej literatúre v oblasti bezpečnostného manažmentu⁶ je bezpečnosť sama o sebe chápaná ako „...zložitý, vnútorne štruktúrovaný, multifaktorový

² Poznámka: Pojem bezpečnosť pochádza z latinského securitas, čo znamená bezstarostnosť, bezpečnosť, istotu, záruku, ale aj duševný pokoj.

³ Podľa L. Hofreiter, *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*, Žilina 2004, s. 14 i n.

⁴ V. Tkáč, P. Marchevka, A. Chúpek, *Terminologická príručka krízového manažmentu v rezorte ministerstva obrany*, Bratislava 2002, s. 15.

⁵ Pozri J. Mikolaj, a kol., *Krízový manažment ako spoločensko-vedný problém*, Žilina 2000, s.17, porovnaj L. Šimák, *Krízový manažment vo verejnej správe*, Žilina 2001, s. 37, L. Korzeniowski, *Nadużycia menedżerów w warunkach ryzyka gospodarczego*, [In:] *Bezpieczeństwo w administracji i biznesie*, Gdynia 2007, s. 113.

⁶ Pozri M. Mesároš, O. Jamnický, *Občianska bezpečnosť a jej trvalo udržateľný rozvoj*. In. Zborník z 9. vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí. ŽU Žilina 2004, s. 426 a n.

a hierarchizovaný fenomén, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice nielen jedného vedného odboru (napr. vojenská veda, policajná veda), ale dokonca i celých vedných oblastí (spoločenských, prírodných, technických, a i.)⁷.

Z hľadiska toho, v akej oblasti života je bezpečnosť posudzovaná, je potom možné hovoriť o bezpečnosti:

- osobnej – aspekty fyziologické, psychické, etické, mravné, vzdelanostné a iné charakteristiky osobnosti;
- spoločenskej – aspekty právne, sociálne;
- politickej – aspekty nadnárodné, národné (štátne) regionálne, lokálne;
- podnikateľskej – aspekty hospodárske, technologické, akostné, manažérske,
- ďalšej.

V niektorých prístupoch je najvšeobecnejšia definícia bezpečnosti vyjadrená takto: „Bezpečnosť je ochrana života a zdravia osôb, ochrana majetku všetkého druhu pred stratami, ktoré by mohli vzniknúť v dôsledku nehody, krádeže, podvodu...“⁸. Ako je z uvedeného vymedzenia zrejmé, predmetom takto definovanej bezpečnosti sú:

- občan a jeho záujmy,
- územie štátu a jeho integrita a nedotknuteľnosť,
- demokratická podstata štátu,
- štát a štátne záujmy.

Popri chápaní bezpečnosti ako určitého stavu objektívnej reality, ktorý je charakteristický absenciou bezpečnostných rizík a ohrození, je potrebné si uvedomiť, že existuje aj jeho viac či menej presný odraz vo vedomí jednotlivcov, čiže subjektívne vnímanie bezpečnosti. Pri uvažovaní o podstate kategórií nebezpečenstvo a bezpečnosť, je potrebné si uvedomovať tiež diferenciáciu medzi „objektívnou“ a „subjektívnou“ bezpečnosťou. Pokiaľ v prvom ponímaní ide o skutočný, objektívny stav vývoja rizika a miery jeho eliminácie, v prípade „subjektívnej“ bezpečnosti ide skôr o celý komplex subjektívneho vnímania, pociťovania, vnútorného prežívania, posudzovania a hodnotenia rizika zo strany človeka, masmédií, politikov a iných subjektov. Pritom vzťah medzi objektívnou bezpečnosťou a jej subjektívnym odrazom nemusí byť vždy jednoduchým súladom, môžu sa v určitých prípadoch rozchádzať. Mnohé empirické výskumy u nás aj v zahraničí opakovane preukázali značné rozšírenie pocitov ohrozenia, obáv o vlastnú bezpečnosť, o bezpečnosť svojej rodiny, ale i širších spoločenstiev, napr. krajiny, prípadne celej civilizácie. V tomto subjektívnom odraze sa môžu vyskytovať rôzne deformácie a skreslenia, čo vo svojom dôsledku môže viesť ku dvom krajnostiam:

- vnútorný pocit bezpečnosti, prejavujúci sa aj pri reálnom ohrození človeka – môže byť podmienený absenciou objektívnych a relevantných informácií o tomto ohrození, alebo znížením subjektívneho prahu pociťovania ohrozenia (pod vplyvom alkoholu, drogy, masovej psychózy a pod.);
- absencia pocitu bezpečnosti, pretrvávajúci strach, úzkosť a obavy aj v situácii, keď reálne nebezpečenstvo nehrozí;

⁷ Podľa L. Hofreiter, *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*, EDIS – vydavateľstvo ŽU, 2004, s. 13.

⁸ European Vocational Qualifications for Basic Guarding. Leonardo NL/96/2/1136/PI/II.1.1.b/FPC. (Európska odborná kvalifikácia pre základnú ochranu).

Pocit bezpečnosti je základnou ľudskou potrebou. Intenzívnym prežívaním sa táto potreba stáva životne dôležitou hodnotou. Jej význam si ľudia spravidla uvedomujú až vtedy keď pociťujú jej nedostatok, cítia sa ohrození a nemajú pocit bezpečnosti.

Ako ukazujú skúsenosti, vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti je relevantné najmä pre plnenie troch základných úloh :

- zaistenie bezpečnosti (security) osobného majetku a všetkého, čo človek získa alebo nadobudne,
- dosiahnutie istoty (certainty), že budeme mať vždy dostatok informácií pre každodenné rozhodovanie,
- zaistenie a garantovanie ochrany (safety) zdravia človeka a životného prostredia.

Bezpečnostné prostredie štátu

Bezpečnostné prostredie štátu je v súčasnom období charakteristické prekonaním hrozby globálnej vojenskej konfrontácie bipolárnych zoskupení, zároveň však narastá možnosť ohrozenia, vzniku a vývinu kríz a konfliktov nižšej intenzity, ktoré ale môžu v kombinácii postupne prerásť do ohrozenia väčšieho rázu. Bezpečnostné prostredie je stále viac charakteristické početnými ale rôznorodými a rozličnými ohrozeniami, prichádzajúcimi z rôznych smerov a geografických oblastí. Pritom ohrozenia, pôsobiace zvonku sú kombinované s ohrozeniami vo vnútri štátu. Bezpečnosť štátu je stále intenzívnejšie ovplyvňovaná vonkajšími faktormi, ktoré sa vymykajú kontrole jednotlivých štátov a nerešpektujú medzinárodné záväzky a princípy. Tieto pôsobenia, ktoré vyplývajú z celosvetového trendu ekonomickej, finančnej, kultúrnej a informačnej globalizácie majú za následok nárast nevojenských bezpečnostných hrozieb (majúcich často „asymetrický charakter“ - to znamená, že použitým postupom a prostriedkom zo strany protivníka nie je možné rovnakým spôsobom čeliť). Zvyšuje sa závislosť udržania potrebnej miery bezpečnosti štátu na účinných spoločných aktivitách medzinárodného spoločenstva proti zdrojom ohrozenia a najmä pri riešení akútnych alebo chronických kríz v medzinárodnom meradle.

Súčasnú bezpečnostnú situáciu štátu sa vyznačuje vysokou mierou neurčitosti a neistoty. Z toho vyplýva, že krízový manažment na rôznych úrovniach riadenia spoločnosti a celej krajiny musí prijímať rozhodnutia so značnou mierou rizika, ktoré sa prejavuje vo všetkých fázach krízového riadenia, predovšetkým v rozhodovacom procese.

Neurčitosť a neistota vyplývajú jednak z nedostatočného množstva relevantných informácií ale tiež z toho dôvodu, že niektoré druhy informácií (napr. o vývine zdrojov ohrozenia) nie je možné získať v potrebnom rozsahu a kvalite. Všetky tieto faktory spôsobujú, že v bezpečnostnom prostredí sa prejavuje adekvátne mierou neistoty a jednotlivé činnosti krízového manažmentu musia kalkulovať s adekvátnym bezpečnostným ohrozením.

Bezpečnostné ohrozenie (hrozba) ohrozuje mieru bezpečnosti systému a je schopné ju znížiť alebo eliminovať. Bezpečnostné ohrozenia, ktoré ohrozujú spoločnosť (štát) je možné klasifikovať z hľadiska ich aktuálnosti, veľkosti negatívneho poten-

ciálu a miery pravdepodobnosti ich aktivácie. Podľa posledného uvedeného kritéria – miery pravdepodobnosti aktivácie, sú bezpečnostné ohrozenia klasifikované nasledujúcim spôsobom:

- Mimoriadne udalosti v podobe živelných katastrof, pohrôm, priemyselných a ekologických havárií, vzniku a šírenia epidémií. Riziko týchto javov je veľmi aktuálne, hrozí vypuknúť v krátkom časovom období (niekoľko hodín až dní) a má veľmi ťažko predvídateľný rozsah, pričom skrýva v sebe možnosť transformácie na doposiaľ neznáme nebezpečenstvo;
- Narušenie alebo zneužívanie štandardných medzinárodných hospodárskych väzieb, prerušenie toku strategických surovín, tovarov a informácií (napr. ohrozenie počítačových sietí);
- Teroristické akcie a iné organizované aktivity medzinárodného zločinu s veľkým rozsahom;
- Rozsiahle migračné vlny, ktoré môžu spôsobovať narušenie vnútornej bezpečnosti;
- Násilné akty cudzej štátnej a neštátnej moci proti objektom (osobám, majetku alebo záujmom) na území nášho štátu;
- Ohrozenie bezpečnosti medzinárodného spoločenstva, demokratických princípov, práv a slobôd občanov;
- Rozsiahla a závažná diverzná činnosť ako príprava na vojenskú agresiu;
- Hrozba agresie;
- Vojenská agresia;

V celoštátnom meradle je bezpečnostnou hrozbou taký jav alebo proces, ktorý ohrozuje fungovanie štátu a je schopný narušiť alebo poškodiť niektorú z rovín jeho existencie (sociálnu, politickú, ekonomickú, ekologickú a pod.). Pre zaistenie svojej bezpečnosti štát vychádza z permanentnej a systematickej identifikácie hrozieb a rizík a ich klasifikácie z hľadiska aktuálnosti, veľkosti negatívneho potenciálu a miery pravdepodobnosti ich realizácie, pričom táto identifikácia prebieha priebežným získavaním a evaluáciou relevantných informácií.

V našich podmienkach, vzhľadom na charakteristiku SR, jej geografické, hospodárske podmienky, politické, kultúrne pomery, je potrebné zvažovať také zdroje ohrozenia, také **riziká, ktoré majú kombinovaný, zmiešaný charakter**, a ktoré z hľadiska postupnosti nemusia vytvárať podmienky pre vznik a vývoj primárnej mimoriadnej udalosti, ale častejšie pre vznik sekundárnych, resp. terciálnych mimoriadnych udalostí. Stále častejšie sú prípady, keď mimoriadne udalosti, ktoré majú svoj zdroj v civilizačných faktoroch, napr. v technologických poruchách, haváriách, v sociogénnych či psychogénnych kolíziách, spôsobujú vážne riziká pre vznik lokálnych, regionálnych ale aj globálnych prírodných mimoriadnych udalostí. Zložitá multifaktoriálna previazanosť zdrojov ohrozenia bezpečnosti sa prejavuje napr. aj v tom, že krízové javy v hospodárskej sfére majú často dopad na verejný sektor, na celú sociálnu oblasť a môžu vyvolávať značné sociálne a sociálno-psychologické napätie. V globálnom, ale aj v regionálnom meradle sa môže závislosť moderných technológií, obchodu a celej terciálnej sféry na špeciálnych surovinách, na primeranom softwarovom vybavení a modernej komunikácii, stať terčom protispoločenských a protizákonných aktivít rôznych skupín a živlov. Rozdiely medzi prírodnými a človekom spôsobenými ri-

zikami sa stále zložitejšie prelínajú a to prináša pomerne znepokojujúce perspektívy, najmä v oblasti pretrvávajúcich snáh o prevádzkovanie vysoko rizikových technológií, stále preplnenejšiu sieť výmeny informácií a tovarov, kombinované pôsobenie rasového, etnického, resp. náboženského napätia v medzinárodnom ale aj vnútroštátnom meradle, vzájomné prerastanie politických, sociálnych a ekonomických problémov.

Pre napĺňovanie **požiadavky zaistenia primeranej miery bezpečnosti** a ochrany občanov, inštitúcií, všetkých subjektov spoločenského života v zložitých situáciách možného ohrozenia na všetkých úrovniach (od makroúrovne - štát, spoločnosť, cez regionálnu úroveň až po obec a samotného občana) je nevyhnutná **široká koordinácia** činností rôznych subjektov, ako sú národné a nadnárodné inštitúcie, ozbrojené zbory, dobrovoľné organizácie, skupiny občanov až po jednotlivca. V tejto súvislosti sa často prezentuje **analogia** poňatia štátu, spoločnosti, s určitým **biosystémom**, vo vnútorne bohato a zložito štruktúrovanom, relatívne uzavretom organizme. Ako taký systém, má aj ľudská spoločnosť vytvorený určitý „imunitný, ochranný“ systém zaistenia vlastnej bezpečnosti a rozvoja. (Jednotlivé úrovne takejto „obrannej reakcie“ spoločnosti je možné ilustrovať ako hierarchiu ochranných a „liečiteľsko - regulatívnych“ zásahov, počnúc svojpomocou a pomocou susedov, cez pomoc miestnej polície, požiarnikov, záchranárskych organizácií až po zásah štátnych orgánov, polície, armády a pod. Efektívnosť takéhoto systému zaistenia bezpečnosti a eliminácie ohrozenia závisí na koordinácii všetkých subsystémov, na kooperácii všetkých zúčastnených subjektov, vrátane jednotlivých občanov.

Ohrozenia bezpečnosti krajiny je tiež možné klasifikovať podľa nevyhnutnej reakcie štátu na stupeň ohrozenia. Pri uplatnení tohto hľadiska sú ohrozenia členené do troch skupín:

- Rozsiahle geografické ohrozenia bezpečnosti v pomere ku zdrojom krajiny. Na ich riešenie je nevyhnutná pomoc nadnárodných síl, resp. medzinárodného spoločenstva.
- Ohrozenia bezpečnosti, ktoré vyžadujú nasadenie armády, polície a aktiváciu systému obrany štátu (možnosť použitia sily vo vzťahu k okolitým štátom alebo pri ohrození vnútornej bezpečnosti).
- Ohrozenia bezpečnosti, ktoré ohrozujú štát či životy občanov bez použitia zbraní a sily (priemyselné havárie, prírodné katastrofy, energetická či surovinová nedostatočnosť štátu/.

Prebiehajúci proces globalizácie prináša so sebou tiež internacionalizáciu bezpečnostných hrozieb, stieranie rozdielov medzi vnútornými a vonkajšími, vojenskými a nevojenskými druhmi ohrozenia. Šírenie jadrových, biologických a chemických zbraní i napriek kontrolným režimom a opatreniam neustále pokračuje. Vytvára sa nová kategória jadrových štátov, ktoré získaním jadrových zbraní sa snažia o posilnenie svojho postavenia v regióne, o získanie výhody voči svojim susedom. Materiály a technológie výroby nových druhov zbraní a prostriedkov sa stávajú atraktívne a viac dostupné aj pre neštátne subjekty (teroristické skupiny, gerilové hnutia a pod.) a tým sa zvyšuje riziko ich zneužitia. Rastúca previazanosť jednotlivých dimenzií bezpečnosti naopak zvyšuje riziko, že nestabilita v jednej sfére sa stáva jadrom nestability celého systému.

Od konca minulého storočia sa čoraz viac objavuje kategória tzv. „nových bezpečnostných rizík“ – New Thrats. Medzi tieto sú najčastejšie začleňované nasledujúce javy:

- medzinárodný terorizmus a terorizmus vo všeobecnosti;
- nekontrolovateľné šírenie zbraní hromadného ničenia a sofistikovaných zbraňových systémov;
- medzinárodný organizovaný zločin a internacionalizácia organizovanej kriminality;
- šírenie a nelegálny obchod s drogami;
- legálne a nelegálne prisťahovalectvo a problémy spojené s voľným pohybom osôb najmä v rámci jednotného európskeho priestoru;
- zraniteľnosť informačných systémov a možnosti ich zneužitia;
- prírodné a priemyselné katastrofy;
- ohrozenie surovínovej a potravinovej bezpečnosti štátov;
- riziká spojené s politikou tzv. „darebáckych štátov“ – rogue states (dnes niekedy označované v americkej terminológii ako štáty osi zla – axis of evil).

V súvislosti s týmito „novými hrozbami“ je potrebné uviesť, že pri ich aktualizácii sa prejavuje trend prepájania a prelínania jednotlivých javov, celých sfér (politiky, ekonomiky, vojenstva a pod.), trend globalizácie a integrácie politických, ekonomických, bezpečnostných procesov, čo zvyšuje možnosť prekrývania a najmä kumulatívneho pôsobenia jednotlivých javov.

Pri posudzovaní bezpečnostných ohrození a rizík štátu je dôležité rešpektovať najmä kritérium možnosti ich eliminácie a reakcie štátu. Z tohto hľadiska poznáme potom ohrozenia:

- ktoré nie je možné ovplyvniť vzhľadom na ich veľkosť, geografickú polohu a disponibilné zdroje štátu;
- ktoré si pri ich eliminácii vyžadujú zásah ozbrojených síl štátu ako aj ďalších síl – napr. Policajného zboru a ďalších súčastí integrovaného záchranného systému;
- ktoré môžu ohrozovať životy a zdravie občanov a fungovanie štátu a sú eliminovateľné bez použitia v predchádzajúcom bode uvedených síl.

Vojenské ohrozenia štátu predstavujú také typy, v ktorých má dominantný podiel použitie vojenských síl a prostriedkov. Sem patria:

- Rozsiahly ozbrojený konflikt – predstavuje najvyššie možné riziko a ohrozenie životných záujmov a existencie štátu a súčasne aj ohrozenie okolitých štátov. V dlhodobej perspektíve je pravdepodobnosť takéhoto konfliktu veľmi malá a predpokladá sa, že čas výstrahy a prípravy bude dostatočne dlhý na ich analýzovanie a prijatie opatrení k jeho riešeniu.
- Regionálny ozbrojený konflikt v blízkosti štátnych hraníc predstavuje vážne vojenské ohrozenie, ale v prostredí strednej Európy je takýto konflikt dobre predvídateľný a monitorovateľný. Môže vzniknúť sekundárne ako dôsledok, krajná možnosť politického, sociálneho či ekonomického rozvratu v nestabilných oblastiach juhovýchodnej Európy. Okrem priameho ohrozenia ozbrojeným konfliktom môže táto situácia zahŕňať tiež asymetrické výzvy ako je informačná či psychologická vojna alebo nekonvenčné bojové operácie. Čas výstrahy a prípravy je kratší ako u rozsiahleho konfliktu.

Nevojenské ohrozenia štátu predstavujú také riziká a ohrozenia, v ktorých dominuje použitie nevojenských síl a prostriedkov.

- Možná masívna, ilegálna migrácia cez územie štátu spôsobená etnickými, náboženskými, sociálnymi rozpormi a konfliktami v nestabilných štátoch juhovýchodnej a východnej Európy. Nezávládnuteľná migračná vlna by však mohla predstavovať destabilizujúci faktor v celej Európe;
- Medzinárodný terorizmus a organizovaný zločin, pri masívnom narastaní jeho aktivít a prejavov, predstavujú vážnu nadnárodnú hrozbu. Hrozba terorizmu narastá vo všetkých jeho podobách. Je to premyslené, politicky, nacionalisticky a nábožensky motivované násilie páchané na nevinných ľuďoch. Je to boj proti ťažko identifikovateľnému nepriateľovi na mnohých frontoch a v dlhom časovom horizonte. Spolu s ním narastajú aj také ohrozenia ako je šírenie zbraní hromadného ničenia, obchod so zbraňami a drogami, obchodovanie s deťmi a so ženami, či pranie špinavých peňazí získaných z nelegálnych obchodov. Existuje a narastá možnosť prepojenia na štátne orgány a orgány územnej samosprávy, ako aj na hospodárske subjekty.
- Živelné pohromy a priemyselné katastrofy, ktoré podľa svojho charakteru, rozsahu a dôsledkov môžu vážne ohroziť životné prostredie môžu vážne ohroziť život, zdravie a majetok občanov. Nedostatok základných potravín môže vyvolať krízovú situáciu so značným vplyvom na bezpečnosť štátu.
- Aktivity a procesy, ktoré priamo alebo nepriamo negatívne ovplyvňujú pripravenosť a funkčnosť systému obrany štátu, úroveň pripravenosti a operačných schopností ozbrojených síl ako je psychologické pôsobenie, informačno-spravidajské aktivity, dlhodobé finančné poddimenzovanie potrieb obrany, ale aj neefektívne využívanie pridelených prostriedkov.

Podľa charakteru prejavu je možné členiť nevojenské a zmiešané ohrozenia štátu a spoločnosti na tri kategórie:

- **ohrozenia hospodárskeho charakteru** (v súhrne prejavov ohrozenia rozkývania trhu s komoditami od ktorých závisí ochrana života a zdravia obyvateľstva a s nimi súvisiaca výživa obyvateľstva), zásoby najmä potravín resp. potravinových článkov do štátnych hmotných rezerv, ktorých je dostatok v čase mieru, môžu byť v čase krízy ovplyvnené narušením napr. medzinárodného obchodu, napätím v prepravnej situácii, poškodením výrobných oblastí, spracovateľských a distribučných zariadení resp. sietí, nedostatkom energie a potrieb, alebo pohybmi obyvateľstva;
- **ohrozenia prírodného charakteru** (v súhrne prejavov ohrozenia obyvateľstva, životného a pracovného prostredia, resp. majetku značného rozsahu) z hľadiska komodít štátnych hmotných rezerv sa jedná najmä o prejavy z titulu neúrody, požiarov, poveternostných vplyvov a p.
- **ohrozenia technického charakteru** (v súhrne prejavov ohrozenia priemyselnej, dopravnej alebo prevádzkovej havárie) z hľadiska skladby a rozsahu štátnych hmotných rezerv najmä ohrozenia z titulu dopravných havárií vysokého rozsahu v rámci prepravnej tepny (železničnej, cestnej resp. lodnej), havárie technických a technologických súborov a pod.

Podľa **rýchlosti požadovanej reakcie** je možné rozdeliť nevojenské a zmiešané ohrozenia na dve kategórie:

- **ohrozenia s okamžitou reakciou** (nepredvídateľné katastrofy typu chemickej alebo jadrovej havárie);

- **ohrozenia s plánovitou reakciou** (na základe rozboru prejavu konkrétnej situácie napr. zdravotnej, energetickej, dopravnej, poveternostnej a pod.).

Bezpečnosť v takom zložitom systéme, ako je celá krajina, je jednak výsledkom pôsobenia dlhodobého a systematicky koncipovanej bezpečnostnej stratégie a politiky a zároveň výsledkom vytvárania a funkčnosť adekvátneho bezpečnostného systému.

Bezpečnostná politika štátu

Na to, aby príprava na zabezpečenie ochrany krajiny pred škodlivými a ničivými účinkami kríz mala potrebnú váhu a spoločenskú aj ekonomickú podporu je nevyhnutné prijať a rešpektovať koncepcie krízového manažmentu v najvšeobecnejšej rovine, čiže v rovine formulovania a rešpektovania bezpečnostnej stratégie⁹, bezpečnostnej politiky (doktríny) krajiny a primeraným spôsobom ich zabezpečiť v plánovanom rozsahu a čase a na požadovanej úrovni.

Bezpečnostná stratégia štátu je z viacerých aspektov prelomovým strategickým dokumentom. Tento komplexný dokument musí jasne pomenovať bezpečnostné prostredie štátu, bezpečnostné výzvy a ohrozenia a stanoviť životné a dôležité záujmy štátu, ciele a prostriedky jeho bezpečnostnej politiky.

Moderný charakter bezpečnostnej stratégie štátu potvrdzuje aj komplexný prístup k bezpečnostným hrozbám, t.j. nesústreďovanie sa výlučne na obranu a vojenské ohrozenia, ale identifikácia sociálnych, politických, ekonomických, informačných, environmentálnych, kultúrnych výziev a hrozieb, ktoré môžu rovnako vážne ohroziť bezpečnosť štátu a jeho občanov.

Bezpečnostná stratégia štátu je impulzom a východiskom pre rozpracovanie koncepcie **bezpečnostného systému** štátu, ktorý by mal predstavovať komplexný, integrovaný, funkcionálne a štrukturálne účelne usporiadaný systém, s konkrétnymi vymedzenými kompetenciami a vzájomným mechanizmom vzťahov medzi prvkami.

Bezpečnostná doktrína štátu je dlhodobým, filozoficko-politickým, právnym a metodologickým zdrojom tvorby a realizácie bezpečnostnej politiky štátu. Identifikuje záujmy štátu, všeobecné bezpečnostné riziká, a zdroje ohrozenia štátu. Vymedzuje dlhodobé zámery a opatrenia na zabezpečenie podmienok pre kontinuálny mierový, bezkonfliktový vývin spoločenských, hospodárskych a politických štruktúr a zabezpečenie obyvateľov štátu pred vonkajšími a vnútornými rizikami a ohrozeniami.

Vychádza z komplexného chápania bezpečnosti štátu, ktorého základnou črtou je prepojenosť a vzájomná závislosť politickej, vojenskej a hospodárskej sféry a oblasti vnútorného poriadku a ochrany obyvateľov. Opiera sa pritom o identifikované záujmy, medzinárodné zmluvné a politické princípy a záväzky štátu, rešpektuje ústavu, listinu základných práv a slobôd a právny poriadok štátu

⁹ Poznámka: Pod pojmom stratégia je v bezpečnostných teóriách (napr. vojenské vedy) chápaná najvšeobecnejšia súčasť bezpečnostných činností (napr. základný spôsob vedenia vojny), ktorých úlohou je dosiahnuť vytýčené ciele s najvyššou mierou všeobecnosti. Základ tohto pojmu vychádza z gréckeho „strategos“, ktorým sa označoval vojenský veliteľ alebo vysoký úradník v antickom Grécku.

Bezpečnostná politika predstavuje vo všeobecnosti súhrn činností a opatrení, ktorými subjekt bezpečnosti zabezpečuje svoju ochranu pred pôsobením bezpečnostných rizík a ohrození, ktoré môžu negatívne ovplyvniť realizáciu jeho životných a dôležitých záujmov.

Vyjadruje prístup politickej reprezentácie, orgánov verejnej správy i právnických a fyzických osôb stanoveného priestoru a v danom čase k zaisteniu svojej bezpečnosti, svojich oprávnených záujmov.

Zahŕňa tiež identifikáciu a vyhodnocovanie bezpečnostných výziev a bezpečnostných rizík, tendencií ich vývoja, včasné rozpoznanie a ovládanie bezpečnostných ohrození a krízových situácií.

Zabezpečuje vytvorenie pružného, flexibilného bezpečnostného systému, zaistujúceho prirodzené životné potreby, záujmy a hodnoty občanov, národov a národností na území štátneho celku.

Bezpečnostná politika štátu predstavuje **komplexný súbor cieľov, zásad, postupov a opatrení štátu na zaručenie jeho bezpečnosti štátu a bezpečnosti jeho občanov**. Integruje v sebe obrannú, zahraničnú, vnútoro-bezpečnostnú, ekonomickú, sociálnu, environmentálnu a ďalšie dimenzie. Jej účinnosť je podmienená mierou kooperatívnosti orgánov verejnej moci, orgánov verejnej správy, mimovládnych organizácií, právnických a fyzických osôb.

Bezpečnostný systém štátu

Rôzne krízy, vznikajúce vo svete ale aj na našom území nás stále s väčšou naliehavosťou presvedčajú o tom, že môžu narušiť fungovanie celého štátu. K ich prevencii, eliminácii a minimalizácii ich následkov si každý štát vytvára svoj **bezpečnostný systém**. Poslaním tohto systému je aby štát mohol adekvátne, pružne a efektívne reagovať na celú škálu možných ohrození. Pritom základom úspechu je najmä včasná a koordinovaná príprava všetkých dôležitých činností a opatrení na všetkých úrovniach riadenia štátu. Zároveň je nevyhnutné (tak ako v iných demokratických krajinách), aby tento systém fungoval v demokratickom a právnom prostredí.

Zaistenie bezpečnosti štátu, spolu s jej udržiavaním a zabezpečovaním životných záujmov štátu vychádza z komplexne chápaného poňatia bezpečnosti. Pre zaistenie objektívnej a subjektívnej bezpečnosti občanov je štát povinný vybudovať taký systém, ktorý je schopný v prípade aktualizácie očakávaných alebo vzniku neočakávaných ohrození zabezpečiť rôzne úrovne prežitia a fungovania spoločnosti. Je zrejmé, že aj ten najdokonalejší systém prevencie nemôže predpokladať všetky situácie. Z tohto dôvodu je v systéme krízového manažmentu krajiny nevyhnutné sa pripraviť na minimalizáciu negatívnych dopadov krízy s maximálne efektívnym využitím všetkých zdrojov.

Poslaním bezpečnostného systému štátu je riadenie (teda plánovanie organizovanie a koordinovanie) plnenia úloh, opatrení a aktivít jednotlivých svojich subsystémov a prvkov na zaručenie stavu bezpečnosti štátu v krízových situáciách v čase mieru i za vojnového stavu, resp. vojny, pri efektívnom využití vnútorných zdrojov a prostriedkov štátu a medzinárodnej podpory.

Bezpečnostný systém by sa mal vyznačovať najmä takými parametrami, aby mohol byť schopný:

- analyzovať bezpečnostné prostredie, jeho globálne, regionálne a lokálne charakteristiky,
- klasifikovať bezpečnostné riziká a ohrozenia štátu a tendencie ich vývoja,
- určovať postupy a opatrenia na zamedzenie a odstránenie bezpečnostných rizík a ohrození a riešenie krízových situácií v súlade s dostupnými zdrojmi a kapacitami,
- zabezpečiť účinné riadenie a koordináciu síl a prostriedkov pri predchádzaní, zamedzení, zmierňovaní a odstránení následkov jednotlivých druhov bezpečnostných rizík, ohrození a krízových situácií vrátane vytvorenia systému krízového manažmentu štátu s presným určením kompetencií a vzájomných väzieb medzi parlamentom, vládou, prezidentom republiky a ďalšími štátnymi orgánmi a orgánmi územnej samosprávy, právnickými osobami a fyzickými osobami,
- dosiahnuť požadovaný stupeň interoperability s bezpečnostnými systémami členských štátov Aliancie a susedmi, umožňujúci efektívnu medzinárodnú spoluprácu celého systému i jeho jednotlivých prvkov,
- pôsobiť ako integrálna súčasť mechanizmu štátneho riadenia v súlade s právnym poriadkom štátu,
- zabezpečovať požadovanú mieru citlivosti a flexibility,
- disponovať potrebným vedecko-teoretickým zázemím a kvalifikovaným personálom,
- zabezpečovať svoju nepretržitú pripravenosť a akcieschopnosť.

Právne zabezpečenie bezpečnostného systému štátu a jeho jednotlivých prvkov je základom ich fungovania. Predstavuje ich ústavné a právne definovanie, stanovuje ich funkcie a vzájomné väzby, zodpovednosť, práva a povinnosti a ich vzájomnú hierarchickú podriadenosť. Zároveň zahŕňa právny rámec spolupráce všetkých zložiek bezpečnostného systému štátu so zahraničnými partnermi.

Bezpečnostný systém štátu je možné definovať ako **systém štátnych orgánov, orgánov samosprávy, ozbrojených bezpečnostných zborov, záchranných zborov a havarijných služieb a ďalších právnických a fyzických osôb, vzájomných vzťahov týchto subjektov a činnosti, zabezpečujúcej ich koordinovaný postup pri zisťovaní bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov**. Úlohy bezpečnostného systému štátu sú úzko prepojené s problematikou riešenia kríz v systéme štátu, pričom riadením týchto procesov, ktoré súvisia s riešením kríz sa zaoberajú orgány krízového manažmentu.

Bezpečnostný systém musí byť kreovaný v súlade s ústavou štátu a ďalšími zákonnými normami a jeho základnými prvkami sú najmä ústavné inštitúcie a ústavní činitelia.

Z iného pohľadu je možné bezpečnostný systém štátu chápať ako **inštitucionálny nástroj pre tvorbu a realizáciu jeho bezpečnostnej politiky, založený na komplexnom poňatí zaistenia bezpečnosti štátu, ktorý sa opiera sa o platné právne normy**.

Literatúra

- Buzalka J., *Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana*, Bratislava, APZ 2001.
- Buzalka J., *Všeobecné otázky krízového manažmentu*, Bratislava, APZ 2005.
- European Vocational Qualifications for Basic Guarding. Leonardo NL/96/2/1136/PI/II. 1.1.b/FPC.
- Hofreiter L., *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. EDIS – vydavateľstvo ŽU, 2004.
- Korzeniowski L., *Nadużycia menedżerów w warunkach ryzyka gospodarczego*, [in:] *Bezpieczeństwo w administracji i biznesie*, Gdynia 2007.
- Mesároš M., Jamnický O., *Občianska bezpečnosť a jej trvalo udržateľný rozvoj*. In. Zborník z 9. vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí. ŽU Žilina 2004.
- Mikolaj J. a kol., *Krízový manažment ako spoločensko-vedný problém*, Žilina 2000.
- Šimák L., *Krízový manažment vo verejnej správe*, Žilina.
- Toffler A., Tofflerová H., *Utváranie novej civilizácie. Politika tretej vlny*. 1. vyd. Bratislava: Open Windows, 196.
- Tkáč V., Marchevka P., Chúpek A., *Terminologická príručka krízového manažmentu v rezorte ministerstva obrany*, Bratislava 2002.